

OB ITALIJANSKEM IN SLOVENSKEM SLOVARJU¹

Slovinci so dosedaj zamujali priliko, da bi z večjim slovarjem neposredno posegli v jezikovno in kulturno zблиževanje med slovanskim vzhodom in najbližjim latinskim zapadom. Na severni, germanski jezikovni meji so v teku 19. stoletja po mnogih pripravah, po mnogih znanstvenih in gmotnih naporih, po mnogih bolestitih usodah gradiva in znanstvenih delavcev to nalogo v Wolfovem in Pleteršnikovem slovarju končno vendar kolikor toliko častno dovršili. Na zapadu je ta vrzel še zmerom odprta, celo v dve smeri, v rimsko in pariško. Manj občutno je to na orgski jezikovni meji.

Knjiga, ki sta jo italijanski in slovenski javnosti namenila naš jezikovni brat G. Andrović in milanski založnik A. Vallardi, prekaša vsa dosedanja prizadevanja v tem področju. Značilno je, da se tega prevažnega dela ni lotil slovenski jezikoslovec, temveč Neslovenec Andrović, ki ga je že pred vojno k temu izpodbujal Jan. Ev. Krek, po vojni pa doktor Vallardi. Za Slovence to dejstvo ni brez pomena; saj priča o globoki notranji življenjski sili njihovega jezika, če se je potreba takega slovarja tako živo občutila prav v deželi, kjer našemu jeziku vobče ni z rožicami postlano.

Ob pogledu na teh 1628 drobno tiskanih strani, ki so skoro dvakrat večje od strani naših priročnih slovarjev, se živo spominjam slovensko-italijanskih slovarskih zadreg, ki so kmalu po vojni zazijale v dnevne potrebe. Zadnji ostančič slovenskih srednjih šol v Italiji je nepričakovano sfriel iz Idrije čez staro mejo v Videm, da tam doživotari. Pašičevo rimsko prijateljstvo je rodilo nekaj srednješolskih slovenskih in srbskohrvatskih stolic za Italijane. Primernih slovarskih pomagal ni bilo. Ravnatelj Fr. Musoni me je priganjal k večjemu slovarju, ki me ni mikal, ker sem tičal preveč v lepem slovstvu in v prevajanju. Čutil sem, da ni v meni potrebnega samozatajevanja za slovarsko robotanje, in strašilo me je Levstikovo otepanje s slovarji. Cijazili smo z Valjavčevim slovarjem, kakor se je dalo. Zdaj, ko so zadnje slovenske stolice pokopane, prihaja ta imenitna knjiga. Zdaj se je našel Hrvat, ki je s še večjim samozatajevanjem, kakor bi ga delo zahtevalo od Slovence, opravil bratu ta važni, neodložljivi posel.

»To delo«, pravi Andrović v uvodu, »je treba presojati predvsem kot pogumen poskus, da bi se obe ljudstvi teh pokrajin približali in združili v skupnem vzgojnem in kulturnem delu, ki bi moralo stremeti predvsem k plemenitemu smotru, da se obema pokaže, koliko dobrega in velikega je v življenju in v zgodovini obeh. Ta potreba, da se medsebojno spoznavamo, se ni morda nikdar tako močno občutila kakor ob tej zgodovinski uri«. (str. V.) Precej točno očrtuje nato dosedanje razmerje med Italijani in Slovenci: »Zares, civilni odnošaji med Slovenci in Italijani teh pokrajin so bili dosedaj le neprestano tekmovanje v hotenih in nehotenih nesporazumljenjih in pogreških. Ti dve ljudstvi, ki sta si v dnevnih odnošajih tako blizu, da bivata tako rekoč obe v isti hiši in v istem nadstropju, se v življenju in zgodovini manj poznata kakor — zveni kakor protislovje, pa ni — prebivalci Zelandije in Ekvadorja.«

Sledi zanosen slavospev Slovincem, njihovi jezikovni trdoživosti in gospodarski podjetnosti. V tej zvezi omenja zmagovito borbo »Ljub. Zvona« iz l. 1933. zoper zagrebškega vseučiliškega profesorja Petra Skoka, ki bi bil v »Pravdi« slovenščino rad ponižal v narečje, a mu ni uspelo. Po begotnem zgodovinskem pogledu na razvoj našega jezika od brižinskih spomenikov do danes se pisatelju izvije nekaj tožnih vzklikov radi nepoznavanja naših

¹ *Dizionario delle lingue italiana-slovena* di G. Andrović. Antonio Vallardi editore — Milano, 1936. Strani CII + 816 + 710.

največjih slovstvenih vrednot med Italijani. Sicer se je to zlo že v marsičem ublažilo, kakor pričajo poročila po naših listih o italijanskih prevodih iz slovenščine, zlasti iz Cankarja, Župančiča in Tavčarja, in kakor je razvidno iz velike »Enciclopedia Italiana«, ki prinaša tudi sestavke o slovenskih pisateljih, vendar je vsega tega dela še zmerom premalo. Največja ovira je razen politike nepoznavanje jezika, ki ga povzroča tudi pomanjkanje primernih učnih pomočkov. Saj smo se včasih, n. pr. ob Calvijevih prevodih iz Cankarja, prav v »Lj. Zvonu« čudili, kako se znajo včasih italijanski prevajalci tudi z intuicijo poglobiti v naše pisatelje, kjer jih jezikovna pomagala pustijo na cedilu.

Proti takim neprilikam se bori Androvičev slovar: »To moje delo stremi prav za tem, da pokaže pot, po kateri se bosta slovensko slovstvo in zgodovina lahko spoznavali in cenili, ker tedaj se mnogi predsodki zrušijo in mnoge ovire se premagajo.« Pisatelj sklepa s pesniškim zanosom: »Želim, da bi bili vsi poskusi, storjeni s plemenitim namenom, da se ljudstva teh ozemelj zedinijo in pobratijo, ovenčani z najboljšim uspehom in da bi po temni in viharni noči vzšla višja in bolj človeška duhovnost ter s svetlobo poplavela novi dan.« (Str. X.) Upajmo . . . zoper vso najnovejšo zgodovino. Saj je bistvo upanja v tem, da pričakuje nekaj prav nasprotnega od tega, kar je.

Založništvo je knjigo zamislilo kot šolski slovar. S tem gotovo ne misli samo na šole v Jugoslaviji; gotovo upa, da bi moglo priti še kdaj do kakšnega poučevanja slovenščine v Italiji. Glede sedaj veljavnih učnih načrtov za poučevanje tujih jezikov v Italiji bi bilo samo pripomniti, da se iz šolske rabe izločujejo slovarji, ki prinašajo slovniške dodatke ali kar cele slovnice, kakor ta Vallardijev slovar. Profesorji slovenščine, če bi jih v Italiji še kaj bilo, bi torej ta slovar prav zaradi njegove prevelike popolnosti, brez posebnega dovoljenja težko sprejeli v svoje razrede.

Za druge namene in v zasebnem poučevanju bo slovnica gotovo zelo dobrodošla. Pisatelj pravi o njej, da se je pri teh 88 slovniških straneh ravnal po načelu, ki ga vodi pri vseh njegovih spisih: malo in dobro, lahko in jasno. Kdor pozna Androvičevo skoro polstoletno, zelo mnogostransko pisateljstvo v več jezikih, posebno njegovo »Grammatica della lingua jugoslava (croata e serba)«, ki jo je izdal Hoepli v Milanu (3. izdaja 1934), kjer pisatelj obeta tudi srbskohrvatsko-italijanski slovar, bo priznal, da je to v glavnem res. Ta slovenska slovnica je precej pravilna, le tu in tam, se mi zdi, sloni na zastarelih Janežičevih izdajah in ne upošteva dovolj današnjega stanja, kakor se zrcali iz raznih izdaj Breznikove slovnice. Ta vtis potrjujejo n. pr. primerniki »imenitniši, pogumniši, rodovitniši« poleg sedaj običajnih, oblike »jezici, dolzi, lozi« poleg »jeziki, dolgi (bolje: dolgovi), logi«, oblike »kakošen, kakoršen«, nedoločniki »mignoti, minoti, vzdignoti«, ki imajo za književni jezik le še muzejsko ceno in ne sodijo v kratek slovniški pregled za tujce. Umetno, a nesrečno narejeni so deležniki »kraljevajoč« (prav: kraljujoč), »vzdigné«, ki je od dovršnika nemogoč, in nekaj drugih. Napačne so oblike »date, data« namesto »daste, dasta«, »pečijo« namesto »pečjo«, »tlami« poleg »tlemi« in še to in ono. Včasih je občutiti neskladnost med slovniškim in slovarskim delom. V slovnici je (po nepotrebnem) zabeležen »lesica« in »lésica«, v slovarju pa le »lisica« z drugačnimi poudarki in pomeni. »Zagledati« razlaga slovnica napačno kot »risuonare, rintonare«, slovar pa prav: »gettare uno sguardo«. »Citre« je v slovnici »chitarra«, v slovarju pa prav »cetra«. »Peró« je v slovnici »l' ala« (zamenjava s »perot«?), v slovarju pa prav »penna; foglia«. »Očesa« niso »calli«; to so le »kurja očesa«. »Pot« je v množini tudi srednjega spola, n. pr. v Župančičevi zbirki »Mlada pota«, a ne slovnica ne slovar o tem ne črhmeta. Slovnica beleži »rujav«, slovar pa bolje »rjav«. Slovnica pozna le prislov »boljše«, slovar

ima »boljše« in »bolje«, a je le zadnje prislov, prvo pa pridevnik. Slovnica (str. LXXIX) navaja »zajti« kot nedoločnik za »snidem« in »zaidem«, slovar pa pravilno za prvi glagol »sniti se«, za drugi »zafti«. Izmišljen je v slovnici (str. LXXXV) trpni sedanji pogojniki »jaz bi nesen« in trpni pretekli pogojniki »jaz bi bil nesen«; poslednja oblika, ki je sedanjiška, se rabi za oba časa, da se izognemo nedopustni pretekli obliki »*jaz bi bil bil nesen«.

Nekoliko neopravičena se zdi danes trditev (str. XCV), da je hotelo založništvo »dati slovenskemu slovstvu slovar in slovnico — četudi v mejah, ki jih narekuje snov dela —, ki je dozdej nima, in zadovoljiti tiste Italijane, kateri bi se radi popolnoma naučili jezika, ki ima ozke vezi s hrvatskim, srbskim, bolgarskim in ruskim jezikom. Če bo smoter v skladu s plemenito težnjo, upamo, da podamo popolno slovnico, spisano po sedaj veljavnih učnih načrtih, slovnico, ki žal do danes manjka v italijanskem in slovenskem slovstvu.« Brž po vojni bi bilo to veljalo, danes pa se Italijan lahko precej dobro nauči našega jezika po knjigi »Grammatica della lingua slovena«, ki jo je dr. Gius. Nemi izdal l. 1931. v Gorici (Casa Editrice Lodovico Lucchesi), ali »Grammatica della lingua slovena«, ki jo je objavil Mons. Ivan Trinko l. 1930 v Gorici (Tipografia Cattolica) in ji je dr. Anton Kacin istotam dodal »Esercizi per la Grammatica slovena di G. Trinko«, ali po priročniku Ferd. Kleinmayra »Grammatica della lingua slovena« (3. izd. v Trstu, 1931, Libreria Stoka), ki je tesen, a točen in zanesljivejši od slovnice v Vallardijevem slovarju. Omenjamo to, ker nam je hudo ob pogledu na toliko združenih, plemenitih duhovnih in gmotnih energij, kakršnih je nakopičenih v tem delu, če jih slučajne nepopolnosti hromijo v njih zagonu, in ker bi radi, da bi se obetajoča se obširnejša slovenska slovnica za Italijane po možnosti izognila vsem morebitnim hibam dosedanjih slovnici, da bi združila vse njih vrline, dodala še nekaj svojih in stopila v svet ko popolno, temeljito orodje za širjenje našega jezika.

O takem delu bi bilo obenem želeli, da bi v njem bilo manj »hrvatarjenja«, nego ga opažamo v tej knjigi, n. pr. v izrazih: dubina, dubok, hvatati kojega bolezen, odsvuda, prevračati očima (kar pomeni v slovenščini: prevračati pastorkovega reditelja, a pisatelj misli: prevračati oči), svaniti, za rata, prenočište, na koncu godine, pravedna stvar, praviti (v pomenu: delati), pitanja, primiti na dar (= v dar dobiti), svaki dvom, podiči sumnjo, loša politika i. dr. Take stvari, če so neprostoVOLjne, so pač odpustljivi spodrsljaji Neslovenca, če pa so namenoma in premišljeno zapisane in bi rade kazale pot v pristan nove jugoslovenščine, enotnega jezika vseh treh glavnih plemen Jugoslavije, je zadeva resnejša in kočljivejša. Ivan Cankar je bil nasprotnik »ilešičevanja« (še danes me peče njegova mrda, ko mi je v njegovi družbi ušla nekoč beseda »pobuda) in zdi se mi, da bi večina Slovencev danes, kar se tiče jezika, ne marala zatajiti tega svojega velikega umetnika.

Slovarju je v njegovih prvih zametkih kumoval dr. Jan. Ev. Krek, ki je dal pisatelju mnogo koristnih napotkov in ga srčil, naj vztraja pri svojem delu. Dne 26. decembra 1915. mu je pisal: »Jaz vidim, da bo sporazum med nami in Italijani prej ali slej dovršeno dejstvo in prosim Boga, da pospeši ta veliki dogodek v blagor obeh narodov«. O Krekovih nazorih glede jezikovnega zblíževanja med slovenščino in srbohrvaščino poroča Andrović: »Rajniki dr. Krek je bil mnenja, da je treba ta dva jezika bodisi v slovniških oblikah, bodisi v izrazih kolikor mogoče zblížati. V ta namen se je nameraval posvetiti po vojni posebnim naukom in razviti veliko delavnost.« Po Krekovem vplivu hoče biti Andrović predvsem zbiratelj besednega zaklada. S številom izrazov pisatelj res ni skoparil, tako da obide človeka ob njegovem slovarju včasih opravičen ponos nad našim besednim bogastvom. Na zunaj, po številu strani, nam Andrović in Vallardi izkazujeta celo to čast, da prikazujeta naš

jezik, kot bi bil bogatejši od italijanskega, ker ima slovensko-italijanski del 816 strani, italijansko-slovenski pa le 710. Dodan je seznam osebnih in krajevnih lastnih imen, ki vzbujajo v slovenskih srcih Julijske Krajine prav posebno čustva, ker se jim njih Zorki in Zorke, Slavki in Slavke uradno prekrščujejo, tu pa imajo celo kopo Brankov in Brank, Cvetkov, Dragotinov, Ljudmil, Rožic itd. V Julijski Krajini se ne sme nikjer natisniti slovensko ime za slovenske ali mešane kraje v Italiji, Milan pa te obsuje z imeni: Ajdovščina, Bovec, Gorica, Kobarid, Kojsko, Reka, Trst itd. ter celo s takimi: Benetke, Jakin, Kaljari, Neapolj, Rim itd. V kakšno smer se bodo blažila ta nasprotja in protislovja?

Nekaj razveseljivega je v slovarju poudarek, ki ga mi Slovenci pogrešamo v srbskohrvatskih slovarjih. Večinoma je imel pisatelj pri poudarkih srečno roko. Marsikaj pa je prišlo v slovnici in slovarju tudi drugače. Pisatelj je prepričan (str. C), da doživi njegov slovar drugo izdajo, v kateri hoče upoštevati nasvete trezne, nepristranske kritike, ki ji je namen izboljšanje in izpopolnitev. Naj to stori zlasti glede poudarka, ki mu ga je tiskarski škrat (zmerom le škrat, nikdar pisatelj?) skozi vso knjigo precej zmedel, n. pr. v slovnici: »jezik, startši, človék, decé, beléga, o Binkóštih, delajé, jokajé, pozabím, delán« in prevečkrat tudi v slovarju. Tiskanje takega dela z neslovenskimi stavci in tiskarji gotovo ni šala. Ali vsebuje slovar tudi napačne, netočne prevode? »Lisici na rep stopiti« gotovo ne pomeni »darsela a gambe« (I. del, str. 186), a navadno pravimo: »Mački na rep stopiti.« »Po meni je« (I, 15) ne pomeni »secondo me«. Več takih peg je pod besedami: biti, boj, božji, klin, čas, dan, glas, ime, iti, meja, oúbiti; v italijanskem delu pod besedami: a, accento, accomunare, alberoso, bicicletta, chiaro, colpo, corno (»fare le corna« ni »biti mož nezveste žene«, temveč nasprotno »biti nezvesta žena« ali še kaj bolj slikovitega), cosa, dubbio, galateo itd.

V popolno analitično študijo se tu ne moremo spuščati. Omenili smo nekatere senčne strani iz razumljive čuječnosti nad pravilnostjo in čistoto naše materinščine in iz še bolj razumljive radovednosti, kako se tuji bližajo našemu jeziku. Vse take pege izginejo pred velikim, zaslužnim dejanjem, ki sta ga izvršila pisatelj in založnik, prvi s sestavo slovarja, drugi z okusno, sijajno opremo. Slovenci si ob tej knjigi ne morejo želeti drugega kakor to, da bi se uresničili plemeniti nameni, katerim hoče ta knjiga služiti.

Andrej Budal.

MIROSLAV KRLEŽA: BALADE PETRICE KEREMPUHA

V Ljubljani pri Akademski založbi. 1936. — Pisati o Krleži kot pesniku danes, to pomeni poudariti dvoje dejstev. Prvič njegov razvoj izza tistih dni, ko so trije zvezki njegovih »Pesmi«, tiskanih v beraški opremi na zanikrnem časopisnem papirju, padli v povojno književno meglo kot obupen krik bogokletnega, do masohizma razbolelega, anarhičnega upora — pa vse do te knjige, ki je plod umetniške dozorelosti, spričo katere izgublja svoj izključno ironični prizvok izjava beograjskega nadrealista, češ da je Krleža v hrvaški in srbski književnosti prvi resnični umetnik od sv. Cirila in Metoda. Ta razvoj je že s povsem »nevtralnega« psihološkega stališča dokaz tolikanj doslednega in zmagovitega stremljenja od kaosa k jasni zavesti, od nevrotičnih blodenj k zdravi življenjski usmerjenosti, od posameznika k človeški skupnosti, da mu v vseh treh literaturah pri nas zlepa ni najti primere. Umetnik, ki se razvija, nenehoma zavrača samega sebe. So preklici, ki vzbujajo dvom; so pa tudi taki, ki pričajo o tisti iskreni človečnosti, ki je tudi (in predvsem) poglobljena odlika sleherne napredne umetnosti v vseh dobah in družbah.

Drugič je treba poudariti sila značilno in sramotno obratno sorazmerje

med vsemi temi dejstvi in Krleževim današnjim položajem sredi družbe, v kateri in za katero ustvarja. Že velikokrat je bilo ugotovljeno, da pesnikovo udejstvovanje ni zgolj njegova privatna zadeva, temveč tudi vprašanje nekih objektivnih pridobitev ali deficitov, pobud ali zaviranj v kulturnem obratu določene sredine. Sredina pa, ki že dvajset let pljuje po tem umetniku, pljuje tem bolj, čim bolj se množi njegov delež v njenem kulturnem kapitalu, taka sredina si sama piše svojo diagnozo. Izobčen in oblaten družabno kot človek, predmet perfidne gonje od časopisnih pamfletov do tožarjenja in vseh tistih ukrepov, ki bogudopadljivo bede nad kulturnim ustvarjanjem in o katerih je svoj čas pisal že Cankar, je Krleža danes skoraj obsojen na molk. Toda to ni tragika: so časi, ko postane človeška misel že sama po sebi blasfemija in nevarna kakor dinamit. Tragična pa je naša topost, naša poniglavost, zavoljo katere stoji pesnik danes sam kakor so se pri naš že stoletja vsi glasniki in značaji sami borili, sami zmagovali ali pa tudi podlegali. In kdo ve, ali ne bo del krivde za to pesniško usodo nekoč pripisan tudi nam, kakor pada danes senca tragičnega Puškinovega konca kakor obsodba čez njegov čas in njegovo sredino.

*

Kmečki punti so eden redkih svetlih pojavov naše preteklosti, ko si je naše ljudstvo skušalo samo pisati svojo prihodnost in je izvršil slovenski narod svoje prvo in nemara edino zares samostojno dejanje. To razdobje, na katerem ni niti sledu tistega lažnivega viteškega bleska, ki velja oficijelno še danes za edino hrvaško zgodovino, spada med trenutke, v katerih se pravo bistvo zgodovinskega dogajanja odkrije v vsej svoji neutajljivi, brutalni avtentičnosti, v katerih postane zgodovina pristen, nepotvorjen krik množic, katerih kri in bolečina sta bili edino resnično gradivo dogodkov od Callotovih raztrgancev do Daumierovih komunardov in Krleževega Petrice Kerempuha.

Ali socialnost te knjige je vendar povsem svojevrstna. To ni poezija socialnega aktivizma v ožjem (in najožjem) pomenu besede; to tudi ni pesniška kronika kakor Aškerčeva »Stara pravda«. Zakaj ta zbirka je po svojem jeziku in po vsebini mestoma tako sugestivna, tako živ in spontan izraz določene zgodovinske in socialne resničnosti z vsemi njenimi tendencami in konsekvencami, da bi človek včasih skorajda pozabil na letnico na njenem ovitku. Skozi te stihe govori neposredno in s presunljivo preproščino tisto ljudstvo, ki je s svojim toplim, živim mesom stoletja krmilo dekadentno mašinerijo črno-žolte fevdalne klavnice. Vsebinski krog Krleževe literature, ki se je pojavila v senci črnega dvoglavega orla in ki se še danes hrani iz usodne problematike tisočletnega umiranja hrvaškega ljudstva v trikotniku Dunaj-Budimpešta-Zagreb, je s tem posegom v dobo kmečkih puntov in turških vojn malone zaključen. Gre za tistega hrvaškega kmeta, ki je »kak marha prikovan o grofovskem glebu«, ki je s svojimi »lamentacijami o štibri« redil s svojo poslednjo krvjo celo vojsko parazitov nad sabo in je stoletja zaman premišljeval, da »se bi to negdi jemput trijeb bilo nekom rastolnačiti: da nemre kmet plačati kad mu penez ni«. Od tistega anonimnega »kumeka« v »harcu pod sisečkim turnom«, A. D. 1594, do domobrana Jambreka iz »Hrvatskega boga Marsa« (A.D. 1914) se ta kmet zaman sprašuje, »kaj muž . . ., ak prav se zeme, ima od sega tega banskega šerega« ter se v vseh vojnah in pohodih kot večni nezainteresirani »zabušant« zanima edinole za najnaravnnejše vprašanje: »Kak bi se kmet zvelkel z tega sega vun?« Na drugi strani so tu vsi ti Kegleviči, vsi ti »taborniki« in »špani« in excellentissimi in škofje, vseh »tristotin banov, tristo galanov«, ki »čez meglu blodiju v Beč« in Budim, ves ta kompleks zgodnje glembajevščine vse do bana Khuena (»...pekleni, banski, khuenovski trik: na galge marš, ai marš na spomenik!«),

ves ta diabolični hrvaški politični »Planetarijoni«, v katerem sta ostala kmetu nazadnje samo še »Cunard Line i Rum«. In sredi fevdalnega baroka te klavrne zgodovinske komedije ob daljni, skoraj nadnaravni prisotnosti treh sto rumenih, degeneriranih vodenih habsburških lobanj, ko »Habsburg kuha naše meso v svom tirolskem loncu« in visi »glava horvačka na madžaronskem kolcu«, je edini tragični pozitivum tista puntarska »kervava kmetska glava«, ki »kak barjak banski na poplavi plava«. Sredi te predsmrtne panike (ki je mračna, travmatska nota celotne Krleževe literature), sredi tega »kotrženja« je naša edina luč tista »slana, kmetska, stubičanska karv«, beseda »krvavo« s tistim krvavim krleževskim naglasom na samoglasniškem r-u prvega zloga, krik mučenega Gregoriča, ki »kak zvono na jogenj... kervavo zvoní: jobbágy, pawer, pauer, bauer, rusticus, colon...«

Ne, še nekaj je: Petrica Kerempuh, »princip življenjske stvarnosti« (Krleža), v resnici eden najmogočnejših principov naše življenjske resničnosti, ki jih je dala hrvaška literatura. Od starega kajkavca Jakova Lovrenčiča, ki je l. 1834. izdal svoje moralizatorske »čini i življenje čoveka prokšenoga«, je postal Kerempuh Pavliha otroških pripovedk, dokler ni v elegični melodiji jecljavega tlačanskega »kaj«, v melodiji tega arhaičnega Krleževega narečja, ki »v cunjah plaka pred cerkvenimi vrati in v sodnih dvoranah«, postal spet tisto, kar je: predstavnik ljudstva, posebljenje njegovih muk in pravic, »motiv vzvišene ironije«, ki lebdi visoko nad vsemi fevdalnimi »življenjskimi minljivostmi«. Nad pisanim srednjeveškim vrvežem tlačanov, »galženjakov«, od luteranske »dvojimbe« razjedenih fratrov, lukulskih grofovskih požrtij v znamenju gesla: »Qui bene bibit venit in coelum«, vlačug, beračev, ciganov, »komendrijašev«, čarovnic, grobarjev, sifilitičnih najemniških soldnerjev in mučenih stubiških puntarjev, nad vso to fantastično zemljo nasilij, vojn, torture in latinskega fevdalnega prava se dviga skrivnostna postava Petrice Kerempuha kot opomin in simbol. Petrica Kerempuh je morda sproletariziran ubežni tlačan; sredi vseh fevdalnih kriminalov in nesmislov je utelešenje čistega kritičnega razuma in ta razum se pojavlja pod vešali in na komedijantskem odru kot edini klic jasne, uporne življenjske zavesti.

Kajti kadar joče človeštvo najbolj krvave solze in so mu usta zaklenjena s sedmerimi ključavnicami, se človeški razum zmerom znova zateka k tej pozni, prenovljeni reinkarnaciji starega arkadijskega Satyra, k tej sumljivi potepuški eksistenci, ki je s svojimi tisočeri maskami od Villona in Tilla Eulenspiegla preko Kurenta in Petrice Kerempuha do tragičnega clowna Charlieja Chaplina vendar eden najpristnejših obrazov človeške kreature in njenega upornega srca.

Ivo Brnčić.

KRITIKA

ANTON INGOLIČ

»Lukarjki«. Založila in izdala Tiskovna založba v Mariboru 1936. Natisnila Mariborska tiskarna. Fotomontaža: Franjo A. Pivka.

Ob stoletnici »Sreče v nesreči« vrednost slovenske proze ne preseneča, zlasti dobrih romanov je malo. Že doigo pričakujemo »veliki tekst«, globoko razumljeno in široko sliko naših razmer... Najbrž le ni pogrešno mnenje, da nastajajo taka dela, prikazujoča napore, tragiko in komiko življenja ob važnih skupnih vprašanjih, šele s primerno stopnjo socialne, t. j. stvarne in smiselne državljanske zavesti, ko se začenjajo gibati že sile za izvršitev sprememb.

Da nimamo kdo ve kaj socialnih romanov (ne mislim socialno propagandnih!), ni krivo toliko pomanjkanje pripovednih talentov — ampak precej bolj tisto plitvo, kajkrat celo neiskreno pojmovanje nacionalne osvobo-